

МІНЕНКО Софія Іванівна, доктор філософії з менеджменту, асистент кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування, Державний біотехнологічний університет, ORCID ID: 0000-0003-3033-1911

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ

Міненко С. Стратегічні напрями підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств України на міжнародному ринку.

У статті досліджено стратегічні напрями підвищення конкурентоспроможності вітчизняних аграрних підприємств на міжнародному ринку. Відмічено, що особливість сільськогосподарського виробництва формує не однаковий стратегічний потенціал підприємств галузі, так як вони реалізують різні стратегії, можуть функціонувати в різних середовищах та по різному реагувати на фактори впливу зовнішнього середовища. При цьому у виробничій діяльності аграрних підприємств важливе значення має землекористування, бо від того яка площа землі знаходиться в користуванні підприємства та її якісних характеристик (щільність ґрунту, рівень родючості тощо) залежить напрям виробництва, рівень спеціалізації, його ефективність та можливості реалізації продукції. Виявлено, що у найближчій стратегічній перспективі врахування інноваційного чинника повинно бути однією з вирішальних умов подальшого розвитку аграрних підприємств. Відмічено, що на сьогодні існує достатня кількість проблем теоретичного та прикладного характеру, які заважають ефективному впровадженню інновацій, що має спонукати активізацію державної підтримки та налагодження партнерських відносин між державними структурами та приватним сектором економіки спрямованих на забезпечення конкурентоспроможності товаровиробників, в тому числі і на зовнішніх ринках, підвищити показники ефективності виробничо-господарської діяльності та створення можливостей для інвестування. Крім того, аграрна галузь є однією з бюджетоутворюючих сфер економіки, а тому має пріоритетне значення в державній політиці. З 2018 року Кабінет Міністрів України посилив увагу на європейський вектор розвитку національної економіки і аграрний сектор – не виняток, тож було запроваджено низка дійсних заходів щодо здійснення якісних змін у аграрному секторі. З метою державної підтримки функціонування аграрних підприємств на державному рівні в Україні затверджений механізм стимулювання розвитку даного сектору національної економіки, що втілений в аграрній політиці та знаходить своє відображення в формах та мірі впливу держави в ринкові процеси аграрного та суміжних ринків. Встановлено, що завдання керівників підприємств вчасно обрати для себе той інноваційний напрямок, який ще не використовується конкурентами та на цій основі створити конкурентні переваги.

Ключові слова: конкурентні переваги, стратегічні напрями підвищення конкурентоспроможності, аграрні підприємства, міжнародний ринок.

Постановка проблеми. Світова економічна система характеризується динамічністю розвитку, що супроводжується появою нових технологій, видів товарів, зміною запитів зі сторони споживачів тощо. Внаслідок цієї різкої зміни виробникам різних товарів та послуг необхідно своєчасно та успішно адаптуватися до мінливих ринкових умов. Особливо це стосується аграрних підприємств, навіть незважаючи на те, що продукція їх виробництва є стратегічно важливою для забезпечення продовольчої безпеки та завжди користувалася і буде користуватися величезним попитом, виникає ризик не повністю реалізувати вироблену продукцію або реалізувати не за максимально вигідними цінами, що спричиняє зниження прибутковості товаровиробника, зменшення окупності вкладених ресурсів, а це безпосередньо впливає на формування конкурентоспроможності та підтримку конкурентних переваг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку конкурентоспроможності підприємства і його продукції розкриті в роботах таких зарубіжних вчених як:

А. Сміта, Д. Рікардо, А.О. Курно, Е. Чемберліна, М. Портера, Г. Азоев, І. Ансофф, А. Градов, П. Друкер, Ф. Котлер, Ж-Ж. Ламбен, Й. Ліфіц, П. Самуельсон, А. Томпсон, Р. Фатхутдінов, А. Юданов та інші. Також, вагомий внесок у дослідження питань конкурентоспроможності вітчизняних підприємств зробили вітчизняні вчені-економісти: В. Андрійчук, Я. Базилюк, В. Воротін, В. Гейць, І. Должанський, О. Драган, А. Калічавий, О. Красноуцький, О. Кузьмін, М. Малік, Т. Мирнонук, В. Месель-Веселяк, Н. Міценко, А. Ужва, Н. Шандова, О. Яновський та інші. Незважаючи на отримані наукові здобутки у царині управління конкурентоспроможністю підприємства необхідне подальше дослідження стратегічних напрямів підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження стратегічних напрямів підвищення конкурентоспроможності вітчизняних аграрних підприємств на міжнародному ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. З 1991 року обговорюється питання

формування конкурентних переваг українських компаній, коли ринок отримав свободу іноземних брендів та можливість виходу на ринок. Аграрний сектор України є основною частиною сільського господарства, системою національної економіки та основою захисту національного суверенітету – продовольством. У певному діапазоні економічної, екологічної та енергетичної безпеки він гарантує,

що технологічні аспекти національної економіки Розвиток сектору сформував основу для соціального, економічного та сільського розвитку. І навпаки, конкурентоспроможність – один із головних показників стану підприємства, який визначає перспективи розвитку компанії та здатність досягати стратегічних цілей. На цьому етапі це пріоритет вітчизняного аграрного сектору.

Таблиця 1

Фактори, що формують конкурентоспроможність сільського господарства та їх вплив на суб'єкти та об'єкти ринку

Фактори	Наслідки впливу на суб'єктів ринку	Наслідки впливу на об'єкти ринку
Умови для виробництва	Визначає обсяги та диференціацію виробництва. Кількість виробленої продукції. Рівень виробленої продукції. Рівень виробленої продукції. Ріст валової продукції; Розвиток діяльності і активності.	Впливає на отримані якісні показники виробленої продукції; Зміна прибутку; Підвищення кваліфікації робітників. Ріст виробництва Основний чинник підвищення росту підприємства.
Нормативно-правові	Збільшення темпів вироблення продукції. Нові види продукції.	Підвищення відданості робітників. Нові ринки. Інноваційність виробництва.
Інфраструктура ринку	Підвищення продуктивності праці. Збільшення валового обороту. Нові ринки збуту. Оновлення продукції виробництва.	Підвищення продуктивності праці. Нові робочі місця Нові зв'язки Інвестиції.
Випадкові події	Вибір типів майбутньої продукції, яка буде вироблятися на підприємстві. Кількість виробленої продукції.	Збільшення чи зменшення прибутку. Зміна прибутку.
Споріднені та супутні галузі	Збільшення обсягів виробництва Більш екологічне виробництво. Збільшення виробництва. Зниження собівартості.	Оновлення виробництва; Збільшення виробництва Покращення в логістиці.
Неправові	Простій продукції.	Фінансові витрати.
Політика уряду	Стабільність доходу, можливості розвитку.	Спрямоване на визначення правового режиму найважливіших засобів сільгосп. Виробництва.

*сформовано автором.

Ресурси відіграють важливу роль у формуванні результатів діяльності підприємства, бо їх вартість, можливість знаходження альтернативної заміни є факторами формування собівартості виробленої продукції чи наданих послуг. Вони оцінюються системою показників, що характеризують ефективність використання ресурсів та визначають їхній вплив на кінцеві результати діяльності окремих аграрних підприємств. Особливість сільськогосподарського виробництва формує не

однаковий стратегічний потенціал підприємств галузі, так як вони реалізують різні стратегії, можуть функціонувати в різних середовищах та по різному реагувати на фактори впливу зовнішнього середовища. При цьому у виробничій діяльності аграрних підприємств важливе значення має землекористування, бо від того яка площа землі знаходиться в користуванні підприємства та її якісних характеристик (щільність ґрунту, рівень родючості тощо) залежить напрям

виробництва, рівень спеціалізації, його ефективність та можливості реалізації продукції. Головні фактори формування конкурентоспроможності наведені в табл. 1.

Отже, аграрна галузь є однією з бюджетотворюючих сфер економіки, а тому має пріоритетне значення в державній політиці. З 2018 року Кабінет Міністрів України посилив увагу на європейський вектор розвитку національної економіки і аграрний сектор – не виняток, тож було запроваджено низка рішень щодо здійснення якісних змін у аграрному секторі.

З метою державної підтримки функціонування аграрних підприємств на державному рівні в Україні затверджений механізм стимулювання розвитку даного сектору національної економіки, що втілений в аграрній політиці та знаходить своє відображення в формах та мірі впливу держави в ринкові процеси аграрного та суміжних ринків.

При цьому основними напрями державної регулюючої політики є: регулювання попиту і пропозиції; створення територіальної соціальної інфраструктури, сертифікація сільськогосподарської продукції, стимулювання наукових розробок, дотації на розвиток технологічного покращення агропроцесів, підтримка сільського населення тощо. Даний розвиток охоплює заходи від сприяння отримання вищої освіти сільською молоддю, підвищення компетентності діючих

співробітників аграрних підприємств до формування та провадження єдиного бренду української продукції на світовому ринку.

Окремо можна виділити, такий стимулюючий фактор розвитку аграрних підприємств на ринку, як відкритість інформації щодо кон'юнктури ринків, тенденції їх зміни, коливання цін на сільськогосподарську продукцію по роках та з деталізацією за регіонами.

Зарубіжний досвід свідчить, що забезпечити справжню конкурентоспроможність аграрного сектора економіки в сучасних умовах неможливо без розвинутої телекомунікаційної інфраструктури. Саме тому сільськогосподарський маркетинг в країнах з розвинутою ринковою економікою активно використовує не тільки комп'ютери, але і сучасні телекомунікаційні засоби.

Підсумовуючи, слід зазначити, що політика країни спрямована на реалізацію продукції з вищою доданою вартістю. Ми вважаємо, що це дуже важливо для підтримки виробників та переробників органічної продукції. Виробники та переробники органічної продукції також мають великий попит за кордоном та є більш привабливими з точки зору цін. Експортна стратегія заохочує кращі результати у плодоовочевій галузі (включаючи ягідну галузь). Вітчизняний план стратегії розвитку експорту продукції сільського господарства до 2026 року відображений на рис. 1.

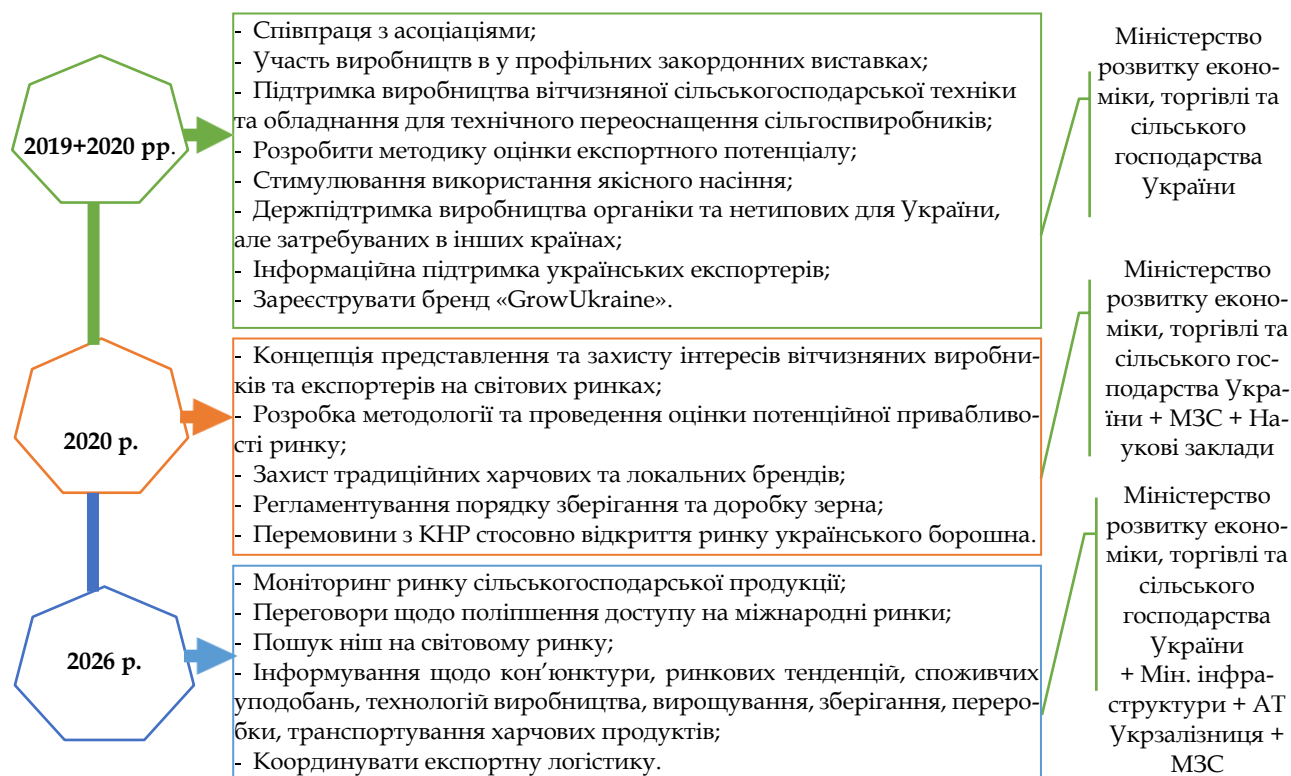

Рис. 1. План стратегії розвитку експорту продукції сільського господарства до 2026 року
*сформовано автором.

Тож, для забезпечення підвищення конкурентоспроможності підприємств аграрної сфери України на світовому ринку варто зорієнтувати увагу на напрямках представлених в табл. 2. Таким чином, стійке зростання в

останні десятиліття світового ринку аграрної продукції та продуктів її переробки визначає перспективні напрями розвитку аграрних підприємств та створює умови для збільшення експорту продукції.

Таблиця 2

Стратегічні напрями підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору України на міжнародному ринку

Охоплення	Стратегічний захід	Передумови прийняття стратегічного рішення
Національний рівень управління агропромисловим виробництвом	Стратегія диверсифікації за товарним асортиментом	На даний час Україна є сировинно-орієнтованою країною. Експерти вказують на доцільність розвивати переробну галузь і вже експортувати продукти переробки, щоб додана вартість залишалася в країні
	Стратегія виходу на нові ринки збуту продукції	Налагодження зв'язків з іноземними державами та посилення існуючих. Наприклад, за повідомленням Мінекономрозвитку Україна посилить співпрацю з Південною Кореєю в агросекторі, що також відкриває додаткові можливості
	Розвиток системи сертифікації органічної продукції відповідно до міжнародних стандартів	В Україні є всі умови для виробництва органічної продукції як рослинництва так і тваринництва. Перепоною на зовнішні ринки є відсутність відповідної сертифікації
	Пільгове кредитування та податкові пільги для підприємств, що впроваджують інновації	В аграрній сфері наявність конкурентних переваг безпосередньо пов'язана з агротехнологією
Суб'єкти виробництва аграрної продукції	Підвищення ефективності сировинного експорту	Потреба в підвищенні ефективності логістичних процесів в тому числі побудова зерносковищ
	Впровадження інноваційних технологій	Зниження собівартості виробництва та підвищення якісних показників
	Кооперація	Створення збутових кооперативів дозволить поліпшити умови функціонування дрібних та середніх аграрних підприємств
	Активізація електронної комерції	В умовах пандемії більшість суб'єктів переходять на інтернет-закупівлі, прогнозується і в подальшому зберігання тенденції ще більшого поширення електронної комерції в аграрній сфері
	Виробництво та експорт товарів, що є лідерами світової торгівлі	Фрукти і горіхи, свіжі або сушені, харчові продукти, насіння і плоди олійних культур, інші м'ясні та їстівні м'ясні субпродукти, а також овочі користуються стійким попитом на міжнародному ринку, обсяги на світовому ринку щорічно збільшуються на 3,7%
	Вирощування нішевих культур	Локомотивом для подібних нішевих культур є дрібний фермер, який готовий йти на експеримент, вирощує і домагається певних результатів. Наприклад: артишок, крамбе, сорго, нут

*сформовано автором.

Основними чинниками формування конкурентних переваг є сприятливі природно-кліматичні і географічні умови виробництва продукції, наявність умов для забезпечення високої її якості та екологічної безпеки, зручне логістичне транспортне розташування тощо. Але збереження донині сировинно-орієнтованого напрямку розвитку аграрного виробництва, що зумовлює високу залежність вітчизняної галузі сільського господарства від кон'юнктури глобального ринку продовольства і його цінової волативності, відсутність у частини виробників фінансової можливості впроваджувати інноваційні ресурсозберігаючі технології не дозволяє отримати максимально корисний результат від використання земельних ресурсів.

У підсумку варто зазначити, що у найближчій та стратегічній перспективі врахування інноваційного чинника повинно бути

однією з вирішальних умов подальшого розвитку аграрних підприємств. Сьогодні існує достатня кількість проблем теоретичного та прикладного характеру, які заважають ефективному впровадженню інновацій, що має спонукати активізацію державної підтримки та налагодження партнерських відносин між державними структурами та приватним сектором економіки спрямованих на забезпечення конкурентоспроможності товаровиробників, в тому числі і на зовнішніх ринках, підвищити показники ефективності виробничо-господарської діяльності та створення можливостей для інвестування. Наука не стоїть на місці – вчені пропонують все більше і більше інноваційних рішень в агропромисловому виробництві. Завдання ж керівників підприємств вчасно обрати для себе той інноваційний напрямок, який ще не використовується конкурентами та на цій

основі створити конкурентні переваги. Важливо пам'ятати, що вчасно визначена та використана інновація може стати можливістю розвитку підприємства, а вагання щодо її впровадження чи тривалий етап впровадження чи не збереження власної комерційної таємниці призведе до загрози діяльності та ризику втрат ресурсів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, у найближчій стратегічній перспективі врахування інноваційного чинника повинно бути однією з вирішальних умов подальшого розвитку

аграрних підприємств. Сьогодні існує достатня кількість проблем теоретичного та прикладного характеру, які заважають ефективному впровадженню інновацій, що має спонукати активізацію державної підтримки та налагодження партнерських відносин між державними структурами та приватним сектором економіки спрямованих на забезпечення конкурентоспроможності товаровиробників, в тому числі і на зовнішніх ринках, підвищити показники ефективності виробничо-господарської діяльності та створення можливостей для інвестування.

Література.

1. Довгань Л.Є., Каракай Ю.В., Артеменко Л. П. Стратегічне управління: навч. посіб. 2-ге вид. К.: Центр учбової літератури, 2011. 440 с.
2. Карпенко Л.М. Методичні підходи до оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємства. Вісник соціально-економічних досліджень. 2013. Вип. 3(2). С. 24-31.
3. Кузьмін О.Є. Управління конкурентоспроможністю підприємства: теоретичні засади, проблеми і прикладні аспекти: монографія. ВД "ІНЖЕК". 2006. 420 с.
4. Миронюк Т.І., Цьома В.І. Сучасні проблеми та методи оцінки конкурентоспроможності. Економіка харчової промисловості. 2014. № 1(21). С. 35-37.
5. Пермінова С.О., Романко Є.В. Управління міжнародною конкурентоспроможністю як фактор успіху сучасного підприємства. Молодий вчений. 2016. № 2. С. 70-74.
6. Савицька О.М., Пермінова С.О., Омельченко Я.В. Вплив міжнародних інтеграційних процесів на підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. Матеріали VII Міжнародної наукової конференції «Актуальні питання забезпечення стійкого розвитку національного господарства», 24-25 листопада 2017. Кременчук: Пресс-Лайн, 2017. С. 99-101.
7. Uzhva A. Competitiveness of Enterprises in a Sustainable Agribusiness Development. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. 2016. Vol. IV (17), Issue 108. P. 7-11.
8. Шандова Н.В. «Ключові елементи системи забезпечення конкурентних переваг підприємства». Актуальні проблеми економіки. 2004. № 11 (41). С. 48-58.
9. Митяй О.В., Лагодієнко В.В., Сафонов В.В. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств як основний важіль сталого розвитку аграрної сфери. Економічний часопис – XXI. 2015. №155 (11-12). С. 59-62.
10. Лагодієнко В.В., Федорчук О. М., Протосвіцька О. І. Управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств в умовах сталого розвитку. Український журнал прикладної економіки. 2020. Том 5. № 2. С. 289-295.

References.

1. Dovgan, L.E., Karakay, Yu.V., Artemenko, L.P. (2011). *Stratehichne upravlinnia*. [Strategic management]. Center for Educational Literature. Kyiv. Ukraine.
2. Karpenko, L.M. (2013). «Methodological approaches to assessing the competitiveness of the enterprise», *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*. vol. 2, no. 3, pp. 24-31.
3. Kuzmin, O.Ye. (2006). *Upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidpriemstva: teoretychni zasady, problemy i prykladni aspekty*. [Management of enterprise competitiveness: theoretical foundations, problems and applied aspects]. VD "INZhEK". Kharkiv. Ukraine.
4. Myroniuk, T.I. and Tsoma, V.I. (2014). «Modern problems and methods for assessing competitiveness». *Food industry economics*. vol. 21, no. 1, pp. 35-37.
5. Perminova, S.O. and Romanko, Ye.V. (2016). «Management international competitiveness as a factor in the success of a modern enterprise». *Young scientist*. vol. 29, no. 2, pp.70-74.
6. Savyts'ka, O.M., Perminova, S.O., Omel'chenko, Ya. V. (2017). «The impact of international integration processes on increasing the competitiveness of domestic enterprises». *Aktual'ni pytannia zabezpechennia stijkoho rozvytku natsional'noho gospodarstva*. [Current issues of sustainable development of the national economy] *Proceeding of the Materials of VII International Science. conf.*, Kremenchug. pp. 99-101.
7. Uzhva, A. (2016). Competitiveness of Enterprises in a Sustainable Agribusiness Development. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. vol. IV (17), issue 108, pp. 7-11.
8. Shandova, N.V. (2004). «Key elements of the system to ensure the competitive advantages of the enterprise». *Aktualni problemy ekonomiky*, vol. 41, no. 11, pp. 48-58.

9. Myt'aj, O.V., Lahodiienko, V.V., Safonov, V.V. (2015). «Competitiveness of agricultural enterprises as the main lever of sustainable development of the agricultural sector». *Economic annals - XXI*. №155 (11-12), pp. 59-62.

Abstract.

Minenko S. Strategic directions of increasing the competitiveness of agricultural enterprises of Ukraine in the international market.

The article examines the strategic directions of increasing the competitiveness of domestic agricultural enterprises in the international market. It is noted that the peculiarity of agricultural production does not form the same strategic potential of enterprises in the industry, as they implement different strategies, can operate in different environments, and respond differently to environmental factors. At the same time, land use is important in the production activities of agricultural enterprises, because the direction of production, level of specialization, its efficiency and sales opportunities depend on the area of land used by the enterprise and its quality characteristics (soil density, fertility level, etc.). It is revealed that in the near strategic perspective considering the innovation factor should be one of the decisive conditions for further development of agricultural enterprises. It is noted that today there are enough theoretical and applied problems that hinder the effective implementation of innovations, which should encourage increased state support and partnerships between government agencies and the private sector aimed at ensuring the competitiveness of producers, including in foreign markets, increase the efficiency of production and economic activities and create opportunities for investment. In addition, the agricultural sector is one of the budget-generating areas of the economy, and therefore has priority in public policy. Since 2018, the Cabinet of Ministers of Ukraine has increased its attention to the European vector of national economic development and the agricultural sector is no exception, so several decisions have been made to implement qualitative changes in the agricultural sector. To state support, the functioning of agricultural enterprises at the state level in Ukraine approved a mechanism to stimulate the development of this sector of the national economy, embodied in agricultural policy and is reflected in the forms and extent of state influence in market processes of agricultural and related markets. It is established that the task of business leaders is to choose in time the innovative direction that is not yet used by competitors and on this basis to create competitive advantages.

Key words: competitive advantages, strategic directions of increasing competitiveness, agricultural enterprises, international market.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2021 р.

Бібліографічний опис статті:

Міненко С. Стратегічні напрями підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств України на міжнародному ринку. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2021. № 3. С. 39-44.

Minenko S. Strategic directions of increasing the competitiveness of agricultural enterprises of Ukraine in the international market. *Actual problems of innovative economy*. 2021. No. 3, pp. 39-44.

УДК: 658.336; JEL classification: F14; Q17
DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2021-3-8>

БАСЮРКІНА Наталія Йосипівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри управління бізнесом, Одеська національна академія харчових технологій, ORCID ID: 0000-0001-9342-8863

ГРИЩЕНКО Аліна Валеріївна, аспірант кафедри управління бізнесом, Одеська національна академія харчових технологій, ORCID ID: 0000-0002-0510-017X

ЛАСКАЄВ Олександр Миколайович, асистент, аспірант кафедри управління бізнесом, Одеська національна академія харчових технологій ORCID ID: 0000-0003-4800-5380

ВАЖЛИВІСТЬ ТВОРЧОСТІ В КРЕАТИВНОМУ МЕХАНІЗМІ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕСОМ

Басюркіна Н. Й., Грищенко А. В., Ласкаєв О. М. Важливість творчості в креативному механізмі управління бізнесом.

В статті розкрита актуальність використання творчості в роботі сьогоденних підприємств як переваги в збільшенні доходів організації. Проаналізовано та зазначено, що 82% опитаних керівників погоджуються з цим та готові використовувати креативність в управлінні бізнесом для збільшення частки ринку, спонукати співробітників мислити поза нормами й експериментувати. До основних переваг можна віднести: техніки креативного мислення, готовність експериментувати, впровадження та використання інновацій, стимулювання розуму, покращення співпраці між робітниками. В роботі визначені основні способи підвищення творчості та креативності співробітників на робочому місці, які керівники підприємств можуть використовувати для подальшого розвитку: заохочення відкритості, що можливо, якщо вислухати різні ідеї співробітників; сприяння різноманітності, що можливо за умови залучення різних відділів до праці разом, щоб поглянути кожному на ситуацію з різних боків; запровадження гнучкого графіку роботи, що надають співробітникам більше свободи; проведення мозкових штурмів, що допоможе генерувати ідеї для бізнесу; заохочення додаткових перерв для співробітників протягом робочого дня, щоб зберегти психічне та фізичне їх здоров'я; заохочення ризиків та експериментів; винагородження творчості співробітників, що дасть можливість встановити цінності та продемонструвати важливість у